

**Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai
Lietuvos Respublikos finansų ministerijai
Lietuvos bankui**

2023-05-25 Nr.03/02

**Kopija:
Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai
Muitinės departamentui**

ORIGINALAS SIUNČIAMAS NEBUS

DĖL SANKCIJŲ APĖJIMO (VENGIMO)

Šiuo raštu kreipiamės į atsakingas institucijas norėdami atkreipti dėmesį į bankų pastebimą tarptautinių sankcijų apėjimo masto didėjimą ir sankcijų vengimo tipologijas, kuriose dalyvauja Lietuvoje veikiantys verslo subjektai.

1. Dėl sankcijų apėjimo (vengimo) grėsmių

Lietuvos bankas 2023-05-12 finansų įstaigoms adresuotame rašte Nr. S 2023/(34.128.E-3900)-12-2040 „Dėl tarptautinių sankcijų apėjimo rizikos vykdant mokėjimo operacijas“ reiškia susirūpinimą dėl pastebimų tarptautinių sankcijų apėjimo (vengimo) tipologijų ir rizikos veiksnių, susijusių su Nepriklausomų valstybių sandraugos (toliau – NVS) ir kaimyninėmis valstybėmis.

Lietuvos bankų asociacija atkreipia dėmesį, kad pareigos ir atsakomybės užtikrinti tarptautinių sankcijų įgyvendinimą yra pernelyg daug siejamos su finansų įstaigomis, kai Lietuvos Respublikos tarptautines sankcijas reglamentuojantys teisės aktai aiškiai nustato pareigą visiems fiziniams ir juridiniams asmenims laikytis ir įgyvendinti tarptautines sankcijas. Pažymėtina, kad sankcijų apėjimo (vengimo) schemas yra sukuriamos ir įgyvendinamos verslo subjektų, o ne finansų įstaigų. Siekiant užtikrinti tarptautinių sankcijų įgyvendinimą reikalingos ne tik bankų taikomos kontrolės priemonės, bet ir atsakingų institucijų aiški bei garsi pozicija eskaluojant verslo atstovams, visų pirma, apie jų pareigas ir atsakomybę šioje srityje bei reguliacinės priemonės, užkertančios kelią tarptautinių sankcijų apėjimui (vengimui).

Valstybės institucijoms laiku nesiėmus veiksmų dėl tarptautinių sankcijų apėjimo užkardymo:

- gali būti pakenkta Lietuvos reputacijai dėl gebėjimo įgyvendinti ES ir tarptautinių partnerių (JAV, Jungtinės Karalystės, kitų NATO ir kitų valstybių) lygiu priimtas tarptautines sankcijas. Atsižvelgiant į sankcionuotų ir dvejopos paskirties prekių reeksporto per Lietuvą į NVS ir kaimynines šalis pokyčius, Lietuva gali susikurti reputaciją kaip ES paribio valstybė, kurios verslai

- tarpininkauja/gabena prekes į agresorėms draugiškas šalis ir per jas galimai į Rusiją ir Baltarusiją;
- gali būti neigiamai paveikta ir Lietuvos finansų sektoriaus tarptautinė reputacija (galimybė atlikti tarptautinius mokėjimus, korespondentiniai ryšiai, investuotojų pritraukimas ir kt.), kurios patikimumas kuriamas kryptingomis ilgametėmis finansų institucijų pastangomis bei reikšmingomis investicijomis į finansinių nusikaltimų prevenciją;
- tai taip pat gali lemti, kad Lietuvoje veikiantys subjektai už sankcijų apėjimą (vengimą) gali būti įtraukti į tarptautinius sankcijų sąrašus (pvz. 2023-05-19 JAV OFAC sprendimu 5 Estijoje veikiančios įmonės buvo sankcionuotos).

2. Dėl mokėjimo operacijų kontrolės ribų

Įgyvendindamos mokėjimų kontrolę ir siekdamos nustatyti galimus sankcijų apėjimo atvejus ir užkirsti jiems kelią, finansų įstaigos atlieka įvairius veiksmus, pvz. stabdo tam tikras klientų mokėjimo operacijas ir prašo pateikti papildomą informaciją/dokumentus iš klientų, siekdami išsiaiškinti, ar mokėjimu nesiekama apeiti taikomų tarptautinių sankcijų.

Visgi, atlikdami šias funkcijas bankai susiduria su klientais, neturinčiais pakankamai žinių apie savo pareigas tarptautinių sankcijų srityje¹, todėl kyla nepasitenkinimas, kad bankai taiko tokias kontrolės priemones ir mokėjimui pagrįsti prašo papildomos informacijos ir prekių gabenimo dokumentų (pvz. galutinio prekių gabenimo tikslo, informacijos kaip yra užtikrinama, jog eksportuojamos prekės, kurioms taikomi sankcijų apribojimai, nepasieks Rusijos ir Baltarusijos ir kt.). Analizuodami klientų elgseną, pastebime atvejus, kai klientai informacijos apie jų gabenamas prekes ir/ ar galutinį jų panaudojimą neturi arba informacija yra slepiama, vengiama ją pateikti, ar net galimai klastojami dokumentai. Labai dažnas požiūris – esą jeigu prekės, kurioms yra taikomas eksporto ribojimas į Rusiją, staiga tapo paklausios ir joms atsirado pirkėjų (naujai įsteigtos įmonės NVS ar kitose šalyse), kurie istoriškai tokių prekių neimportuodavo arba importuodavo nereikšmingus kiekius, tai sankcijų apėjimo rizikos nematoma ir piktinamasi detaliais bankų tyrimais, kurie tokiais atvejais yra atliekami.

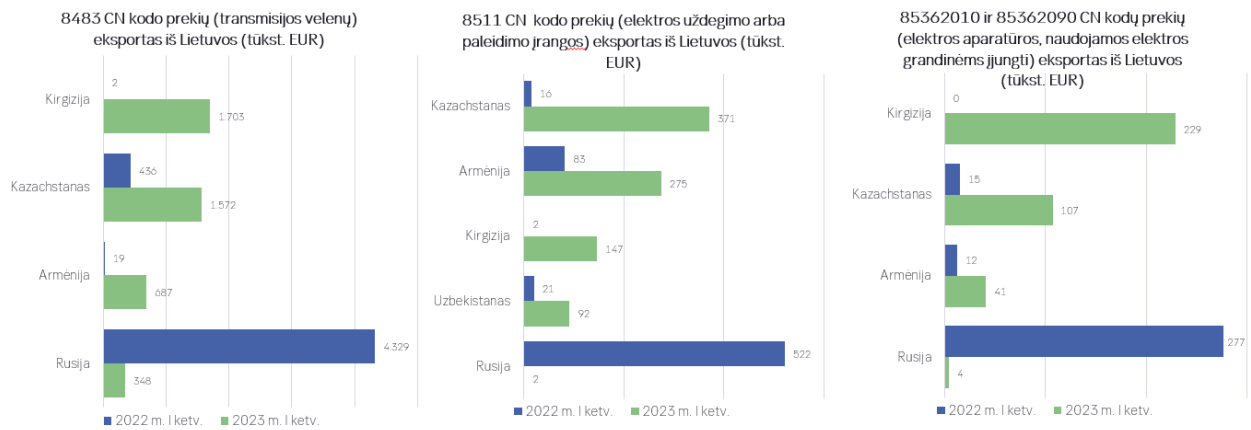
Rašto priede taip pat pateikiame įvairius bankų nustatytus sankcijų apėjimo (vengimo) atvejus.

3. Dėl eksporto pokyčių su NVS ir jų kaimyninėmis šalimis

Vadovaudamiesi viešais Valstybės duomenų agentūros duomenimis, atlikome ekspertinį eksporto pokyčių vertinimą ir kaip atsaką į Rusijos ir Baltarusijos atžvilgiu įvestas sankcijas galima įžvelgti aiškias dvejopos paskirties ir sankcionuotų prekių eksporto kelių pasikeitimo tendencijas per Lietuvą. Lyginant 2022 m. I ketvirtį ir 2023 m. I ketvirtį, matyti, kad labai išaugo šių prekių eksportas (pavyzdžiui, prekių iš 84, 85, 87, 90 prekių grupių pagal kombinuotąją nomenklatūrą) būtent į Kirgiziją, Kazachstaną ir Armėniją, kai jų eksportas į Rusiją dėl pritaikytų sankcijų ženkliai sumažėjo. Pavyzdžiui:

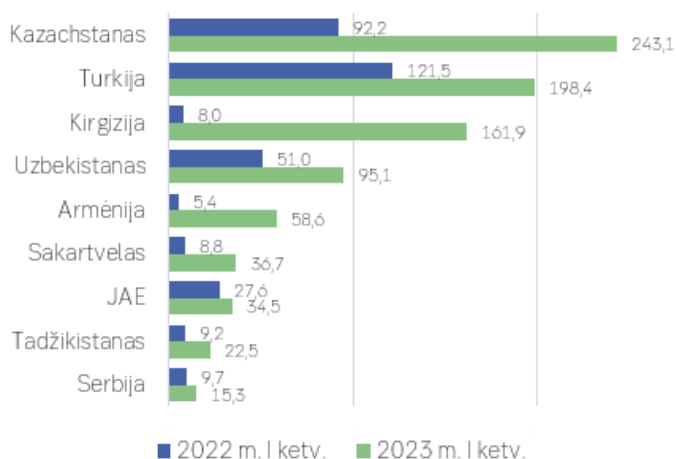
---

¹ Pavyzdžiui, verslo atstovo požiūris iš 2023-05-11 LRT publikacijos apie karinių dronų Baltarusijai gamybą: „*Tai galėjo būti užsakymas produktui, kuris skiriamas ir NATO, ir Rusijos kariuomenei. Tai galėjo būti bet kas. Mes kalbame apie krovinį droną.*“ <...> *Jis pridūrė, kad ne jo pareiga yra tikrinti įmones, su kuriomis dirba. „Mes dirbame su daug pasaulio valstybių įmonių. Aš netikrinu, kas su kuo susiję, čia ne mano pareiga“*, žr. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1985970/lietuvos-imone-isipareigojo-karinius-dronus-gaminantiems-baltarusiams-sukurti-sparnus>

Panašios tendencijos matyti analizuojant ir bendruosius Lietuvos eksporto pokyčius po Rusijos invazijos į Ukrainą pradžios. Lyginant 2022 m. I ketvirčio ir 2023 m. I ketvirčio prekių iš Lietuvos eksporto duomenis, pastebima, kad ženkliai padidėjo eksportas į kelias NVS ir kaimynines šalis. Daugiau kaip 100 procentų per metus padidėjo eksportas į: Kirgiziją – 19,3 kartų; Armėniją – 10 kartų; Sakartvelą – 3 kartus, Kazachstaną – 1,6 karto; Tadžikistaną – 1,4 karto per metus. Taip pat padidėjo eksportas į: Uzbekistaną – 86 procentais; Azerbaidžaną – 74 procentais; Turkiją – 63 procentais; Serbiją – 57 procentais.

Prekių eksportas iš Lietuvos, mEUR

Pabrėžtina, kad minimos prekės iš esmės per Lietuvą yra reeksportuojamos iš kitų šalių, dėl to mums susirūpinimą kelia tai, kad, kaip ir minėta anksčiau, Lietuva gali susikurti reputaciją kaip ES paribio valstybė, kurios verslai tarpininkauja/gabena prekes į agresorėms draugiškas šalis ir per jas galimai į Rusiją ir Baltarusiją.²

Lietuvos bankų asociacija sveikina tokius kryptingus veiksmus, kurių imasi Lietuvos muitinė, reaguodama į netipišką prekybą su atskiromis trečiosiomis šalimis augimą – griežtinti sankcionuotų prekių, kurios eksportuojamos į trečiąsias šalis per Rusijos Federaciją ir/ar Baltarusiją ar gabenamos tranzitu per šias šalis, kontrolę.

Į eksporto ir mokėjimų srautų pokyčius atkreipia dėmesį ir Lietuvos bankas 2023-05-12 rašte, adresuotame finansų rinkai. Vis dėlto manome, kad sankcijų rizikai vertinti nepakanka vien bendrųjų eksporto ar mokėjimų tendencijų pokyčių, tam būtina detaliau

² Tokios įžvalgos jau matomos Lietuvos ir užsienio publikacijose, pavyzdžiui Financial Times publikacija „EU goods worth at least \$1bn vanish in Russia ‘ghost trade’“, žr. <https://www.ft.com/content/76fc91b2-3494-4022-83d0-9d6647b38e3d>

išanalizuoti būtent sankcionuotų prekių importo/eksporto pokyčius, apie kuriuos minime, kad sankcijų apėjimo rizikos būtų geriau suprastos.

Pavyzdžiui, Lietuvos banko rašte minimas Turkmėnistanas kaip valstybė, į kurią per Lietuvą galimai vykdomas eksporto tranzitas, ir nurodoma, kad 2022 m., palyginti su 2021 m., mokėjimų vertė į Turkmėnistaną išaugo beveik dvigubai. Vis dėlto detaliau paanalizavę importo ir eksporto tarp Lietuvos ir Turkmėnistanos pokyčius lyginant 2022 m. ir 2021 m. duomenis, vertiname, kad šie pokyčiai nerodo tendencijų, kad Turkmėnistanas būtų naudojamas eksporto tranzitui. Eksportas į Turkmėnistaną 2022 metais buvo 13 procentų mažesnis nei 2021 metais. 2022 m. importas iš Turkmėnistanos buvo 1,5 karto didesnis negu 2021 m., šio pokyčio priežastys aiškios ir sukoncentruotos į vienkartinis sandorius (pvz., trąšų, naftos produktų) ir pasikartojančius (medvilnės).

4. Pasiūlymai

Atsižvelgdami į aukščiau nurodytą informaciją, atkreipiame dėmesį, kad vien bankų taikomos mokėjimų kontrolės priemonės objektyviai negali užkirsti sankcijų apėjimo schemų importo eksporto srityje.

Remdamiesi aukščiau išvardinta problematika **siūlome** atsakingoms institucijoms:

- nuolat stebėti prekių, kurioms taikomos sankcijos, importo, eksporto, tranzito per Lietuvą tendencijas ir įtvirtinti nacionalines reguliacines priemones ir/ ar pateikti siūlymus ES priemonėms, užkertančioms kelią tarptautinių sankcijų apėjimui (vengimui);
- skirti papildomų resursų stiprinti verslo subjektų priežiūros mechanizmus dėl tarptautinių sankcijų laikymosi;
- užtikrinti tinkamą verslo subjektų informavimą ir tęstinį mokymą apie tarptautines sankcijas, jų svarbą ir laikymosi pareigas;
- inicijuoti aukšto lygio tarpinstitucinį susitikimų formatą sankcijų apėjimo (vengimo) tema.

Pagarbiai

Prezidentė

dr. Eivilė Čipkutė

Priedas:

INFORMACIJA SKIRTA TIK
INSTITUCIJOMS